

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ АКТИВНОГО НАВЧАННЯ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. Входження України у світовий освітній простір вимагає підвищення якості підготовки фахівців, які відповідатимуть сучасним вимогам ринку праці. Це вимагає активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів, стимулювання до максимального розкриття потенціалу в професії. Актуалізація сучасних педагогічних технологій, впровадження в навчальний процес методів активного навчання сприятиме розв'язанню проблеми. Аналіз попередніх досліджень свідчить, що вченими пропонувалися різні варіанти її розв'язання і збільшення обсягу інформації, що вивчається, збільшення швидкості зчитування; створення особливих психологічних і дидактичних умов навчання; підсилення контролюючих форм в управлінні навчально-пізнавальною діяльністю; широке та активне впровадження в навчальний процес технічних засобів навчання. Зрозуміло, що все це сприяло підвищенню якості підготовки фахівців, але було недостатнім.

Аналіз попередніх досліджень. Ще в 70-х роках ХХ сторіччя проблема пошуку методів активного навчання знайшла відображення в дослідженнях М. Махмутова, І. Лернера та

інших учених, які опікувалися проблемним навчанням. Незалежно від цих досліджень здійснювався пошук методів активного навчання (МАН), що забезпечують інтенсивний розвиток пізнавальних методів, інтересів, сприяють розвитку творчих здібностей у навчанні.

Про використання методів навчання у вищій професійній освіті йдеться в дослідженнях О. Вербицького, В. Герасимової, В. Лозової, С. Мухіної, В. Ситарова, В. Кругликова, Є. Платонова, Ю. Шаранова. На жаль, у практичній підготовці майбутніх фахівців у ВНЗ ще недостатньо використовуються методи активного навчання.

Мета статті полягає у розгляді сутності поняття «методи активного навчання» та їхнього використання в навчально-виховному процесі вищої школи в умовах підготовки фахівців з безпеки життєдіяльності.

Виклад основного матеріалу. Термін «методи активного навчання» з'явився у 80-х роках ХХ століття. Методи активного навчання вченими й практиками розуміються як способи організації педагогічного процесу у ВНЗ, які максимально активізують діяльність курсантів, студентів, викладачів, стимулюють їх до виявлення активності й самостійності, потреб самореалізації та саморозвитку [1; 2; 4].

Розгляньмо характеристику основних методів активного навчання, що найбільш використовуються у ВНЗ.

Аналіз конкретних ситуацій (case-study) – ефективний метод активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів і курсантів.

Кейс – це опис ситуації або «миттєвий знімок дійсності», «фотографія дійсності».

Розрізняють наступні види ситуацій:

1. Ситуація-проблема становить опис існуючої проблемної ситуації. Мета студентів: знайти розв'язок ситуації або дійти висновку про його неможливість.

2. Ситуація-оцінка описує положення, вихід з якого вже знайдений. Мета студентів: провести критичний аналіз прийнятих рішень, дати мотивований висновок з приводу представленої ситуації та її розв'язку.

3. Ситуація-ілюстрація представляє ситуацію та пояснює причини її виникнення, описує процедуру її рішення. Мета студентів: оцінити ситуацію в цілому, провести аналіз її розв'язання, сформулювати запитання, висловити згоду – незгоду.

4. Ситуація-випередження описує застосування вже прийнятих рішень, у зв'язку з цим ситуація носить тренувальний характер, слугує ілюстрацією до тієї чи іншої теми. Мета студентів: проаналізувати дані ситуації, знайдені рішення, використовуючи при цьому набуті теоретичні знання.

Якщо грамотно підготувати кейс, то він дозволяє провести дискусію, залучаючи курсантів до реальних фактів, дозволяє моделювати реальну проблему в подальшій практичній діяльності, сприяє розвитку аналітичних, дослідницьких, комунікативних навичок, формуванню вмінь планувати стратегію й приймати управлінські рішення.

До CASE висувуються такі вимоги:

- відповідати чітко меті створення;
- мати відповідний рівень складності;
- ілюструвати декілька аспектів реального життя;
- не застарівати швидко;
- ілюструвати типові ситуації;
- розвивати аналітичне мислення;
- сприяти та спонукати до дискусії.

CASE можуть бути представлені у різній формі: від декількох речень до великих описів. Великі кейси викликають у студентів певні труднощі.

У кейс-методі передбачається, що викладач керує обговоренням проблеми, а студенти подають кейси у вигляді: друкованому, відео, аудіо, мультимедіа, презентація і т. ін.

Кейс-метод передбачає банк кейсів і методичних рекомендацій до їх використання, запитань для обговорення, завдань для студентів, дидактичних матеріалів.

Особливістю кейс-метода є його навчальна відкритість з одного боку, а з іншого – замкнутість і жорсткість у результативності навчання.

Рольова гра (розігрування ролей) – імітаційний ігровий метод активного навчання характеризується наступними ознаками:

- наявність задачі (проблеми), розподіл ролей між учасниками. (Наприклад, імітація виробничої ситуації);
- взаємозв'язок учасників першого заняття. Кожний учасник має можливість висловити свою думку;
- уведення викладачем до процесу заняття коригуючих умов;
- оцінка результатів обговорення, підведення підсумків.

Ділова гра – вид гри, у процесі якої в уявних ситуаціях моделюються зміст професійної діяльності майбутніх фахівців [5, с. 140] або **ділова гра** – становить форму відтворення предметного і соціального змісту майбутньої професійної діяльності фахівця, моделювання таких систем відносин, які притаманні для цієї діяльності за допомогою знакових засобів у діловій грі відтворюються професійні ситуації близькі до реальної. У діловій грі відтворюються лише типові ситуації.

Наприклад, у Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності з метою підвищення рівня професійної підготовки пожежного рятувальника створений психолого-тренувальний центр підготовки пожежних і аварійно-рятувальних команд і комп'ютерна лабораторія психологічної підготовки керівника з ліквідації надзвичайних ситуацій, що дає можливість максимально наблизити роботу рятувальника до реальних умов на пожежах та під час ліквідації надзвичайних ситуацій.

Мозковий штурм належить до ефективних методів активізації колективної творчої діяльності. Ідея методу полягає в тому, що критика та побоювання гальмують мислення, сковують творчі процеси, а тому розділяють у часі висування гіпотези та їх критичну оцінку. Ці процеси проводять різні люди.

Розв'язком задачі під час використання цього методу опікується керівник, який забезпечує виконання всіх правил мозкового штурму.

У процесі навчання необхідно звертати увагу, в першу чергу, на ті методи, що сприяють включенню студентів у ситуацію, що вивчається, сприяють активній дії, переживають і сприяють їх діям. Усім цим вимогам відповідають інтерактивні методи навчання.

Інтерактивні методи навчання – способи організації активної взаємодії учнів і викладача в навчальному процесі з метою досягнення визначених дидактичних результатів [5, с. 357].

Слово «інтерактив» прийшло до нас з англійської мови від слова «interact». Інтерактивний – означає здатність викладача взаємодіяти зі студентами або знаходитися в режимі бесіди, діалогу з ними. Отже, інтерактивне навчання – це діалогове навчання, в процесі якого здійснюється взаємодія викладача і студента [6, с. 17]. Розробка та використання інтерактивних засобів навчання розглядається в роботах: Ю. Машбиця, М. Лапчика, О. Пометун та ін.

Широке використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі сприяє забезпеченню оптимального поєднання вербальної та візуальної форми подачі інформації. Саме інтерактивні засоби є інструментом, який надає можливість динамічно відтворювати візуальну інформацію. Метод, який заснований на наочному сприйнятті інформації називають відеометодом.

Відеометод – метод використання джерел екранного подання інформації (відеокамери, комп'ютера, навчального телебачення, інтерактивної дошки і т. ін.). Цей метод використовується не тільки для передавання знань, а й їх контролю, закріплення, повторення, узагальнення, систематизації.

Широке впровадження комп'ютерної техніки в навчальний процес розв'язує низку завдань, що висувуються для підготовки фахівців у ВНЗ. Виокремимо деякі напрями впровадження інформаційних технологій, зокрема комп'ютерної техніки, в навчальний процес:

- використання комп'ютерів з метою розв'язання навчальних і наукових завдань у найрізноманітніших галузях науки і техніки, включаючи математичне моделювання, обробку інформації, управління навчальним процесом;
- використання комп'ютерної техніки як засобу навчання, що вдосконалює процес викладання, підвищує його якість і ефективність;
- використання комп'ютерних технологій як нових інструментів і засобів навчання;
- використання інформаційних технологій для творчого розвитку курсантів, студентів, підвищення мотивації їх до навчання;
- використання комп'ютерної техніки як засобів автоматизації процесів контролю, корекції, тестування і психодіагностики навчання;
- вивчення комп'ютера та інших сучасних засобів інформаційних технологій як корисних і цікавих об'єктів вивчення;
- організація комунікацій на основі використання засобів інформаційних технологій з метою передавання чи набуття педагогічного досвіду, методичної та навчальної літератури.

Досить ефективним є новий технічний засіб, який заснований на використанні інформаційних технологій – це інтерактивні дошки, які в майбутньому можуть поступово витіснити традиційні дошки на основі крейди та маркерів. Інтерактивні дошки інтегрують у собі чотири компоненти:

- комп'ютер;
- мультимедійний проектор;
- програмне забезпечення;
- власне дошку.

Окрім інтерактивної дошки у Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності розпочато активне використання інтерактивної діалогової системи голосування Smart Senteo.

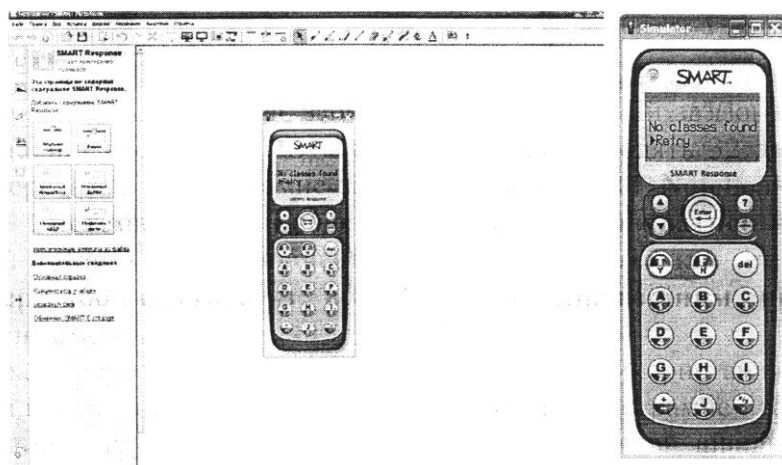

Дана система дозволяє забезпечити двосторонній зв'язок викладача з аудиторією під час заняття. До комплекту системи входять 32 дистанційних пульти, передавач і програмне забезпечення SMART Notebook і SMART Response. Система є мобільною і може використовуватись у будь-якій аудиторії. Для її підключення необхідний тільки стаціонарний комп'ютер або ноутбук з встановленим ліцензійним програмним забезпеченням.

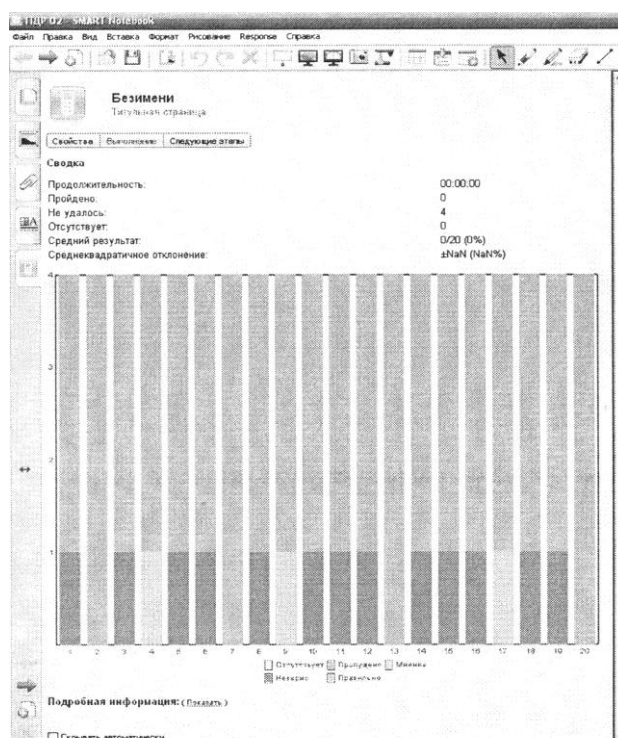
Smart Senteo є простою та доступною для використання системою. Для швидшого освоєння роботи з нею в програмне забезпечення входить інтегрований симулятор, який дає змогу викладачеві швидко нагадати аудиторії, як користуватись пультами.

Перед початком роботи з системою кожний викладач створює свій обліковий запис і формує навчальні групи. Передбачена можливість імпортування списків групи з програмного забезпечення MS Excel.

Додаткові інструменти дозволяють контролювати активність групи, рівень сигналу на дистанційних пультах, заряд батареї тощо.

Тестові завдання формуються за допомогою програмного забезпечення SMART Response. Воно передбачає можливість створення як поодиноких тестових завдань, так і комплексних тестів. Після завершення тестування є можливість проведення детального аналізу відповідей з окремих питань, так і з усього тесту загалом. Результати експортуються у форматах xls або html.

Так, під час проведення лекції в презентацію інтегруються поодинокі запитання, які дозволяють викладачеві миттєво визначити рівень засвоєння матеріалу групою, активізувати її роботу тощо.

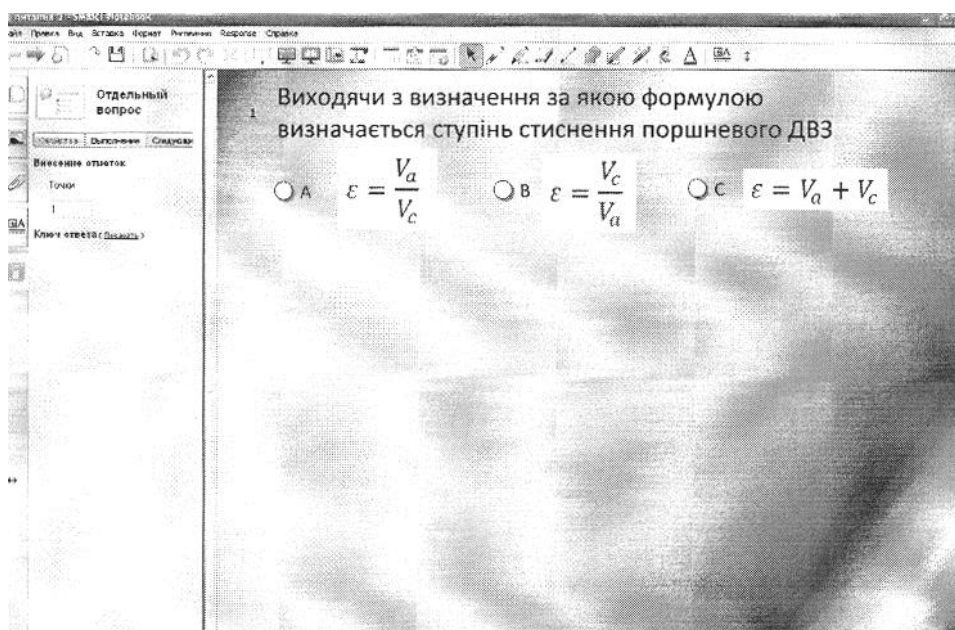
Комплексні тестові завдання дозволяють перевірити якість роботи групи на занятті та визначити можливі прогалини у засвоєнні матеріалу лекції.

Окрім того, система SMART Senteo активно використовується під час проведення практичних і семінарських занять для вивчення правил дорожнього руху.

На базі використання інтерактивної дошки, планшету та системи SMART Notebook і SMART Response здійснюється «відеотренінг» – це тренінг, який базується на використанні відеозапису. У практичній діяльності використовуються два основних способи відеозаписів у навчальних цілях: показ готових відеоматеріалів (відеоперегляд) і використання записів під час виконання завдань, перегляд і аналіз (відео зворотний зв'язок).

Такий перегляд може замінити лекцію, демонстрацію слайдів, екскурсії, виступи експертів. Перевагами цього методу є наочність, інформаційна ємність і насиченість.

У процесі використання відеозворотного зв'язку матеріалом для перегляду та аналізу стають дії самих учасників. Таким чином, студенти здійснюють перехід від безпосереднього досвіду до його усвідомлення, рефлексії, дозволяючи звернутися до власного досвіду, використовуючи як матеріал, що аналізується, переглядається під час тренінга. Таким чином, викладач використовує традиційні методи навчання та спеціальні інтерактивні педагогічні технології, що створюють організаційно-педагогічні умови ефективної взаємодії педгогів і студентів.

Висновки. Використання методів активного навчання у ВНЗ має здійснюватись таким чином, щоб вони активізували мислення всіх учасників навчального процесу, підвищували якість підготовки фахівців, мінімізуючи їх витрати і зусилля, наближаючи студентів до реальної професійної діяльності.

Література:

1. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход: метод. пособие / А.А. Вербицкий. – М.: Высш. Шк., 1991. – 207 с.
2. Герасимова В. С. Методика преподавания психологи: курс лекцій / В.С. Герасимова. – 3-е изд, перераб. и доп. – М. : Осв-89, 2007. – 144 с.
3. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – с. 91.
4. Кругликов В. Н. Деловые игры и другие методы активизации познавательной деятельности / В. Н. Кругликов, Е. В. Платонов, Ю. А. Шаранов. – СПб. : Изд-во П-2, 2006. – 192 с.
5. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
6. Работа с мультимедійною дошкою / [Упоряд. В. Ленінський] – К.: Шкільний світ, 2008. – 112 с. – (Бібліотека «Шкільного світу»).

Розглядаються методи активного навчання як способи організації педагогічного процесу, котрі поліпшують якість підготовки майбутніх фахівців. Розкривається методика використання методів активного навчання в практиці вищого навчального закладу.

Ключові слова: активність, методи навчання, інтерактивність, студенти, вищий навчальний заклад, якість підготовки.

Рассматриваются методы активного обучения как способы организации педагогического процесса, которые улучшают качество подготовки будущих специалистов. Раскрывается методика использования методов активного обучения в практике высшего учебного заведения.

Ключевые слова: активность, методы обучения, интерактивность, студенты, высшее учебное заведение, качество подготовки.

Methods of active teaching have been studied as approaches to organize pedagogical process improving training quality of future specialists. The methodology application methods of active teaching in the institute of higher education activity.

Key words: activity, teaching methods, interactive, students, institute of higher education, training quality.